

SKAL VI KREPERE HER SOM DYR?

JAN O. KONGSTAD

Den dramatiske historie om

J.P. Kochs grønlandsekspedition tværs over indlandsisen med
islandske heste 1912-1913

H A A S E

*Til
Linke, da bogen næppe var blevet til noget uden hende
og
min ven, Vigfus Geirdal*

Jan O. Kongstad

SKAL VI KREPERE HER SOM DYR?

Den dramatiske historie om J.P. Kochs
grønlandsekspedition tværs over indlandsisen
med islandske heste 1912-1913

HAASE FORLAG

Jan O. Kongstad: *SKAL VI KREPERE HER SOM DYR? Den dramatiske historie om
J.P. Kochs grønlandsekspedition tværs over indlandsisen med islandske heste 1912-1913*

© Jan O. Kongstad & Haase Forlag as 2015

Forlagsredaktion: Mette Viking

Grafisk tilrettelægning: Birger Gregers

Repro: Troels Bakke/AKA-Print

Omslagslayout: stoltzedesign

Avisreproduktioner: Statsbiblioteket, Statens Avissamling, Henrik Storgaard

Udgivelsen er støttet af Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond.

1. ebogsudgave 2016

Filversion 1.01 2016

ISBN 978-87-559-5132-0

ISBN 978-87-559-1293-9 (trykt bog)

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

HAASE FORLAG

www.haase.dk

Udgivet i samarbejde med

ARKTISK INSTITUT

arktiskinstitut.dk

Indhold

Forord

Om bogen

Indledning

DEL 1

1. juni – 31. december 1912

Prøveekspeditionen tværs over Island

Om bord på Godthaab

Transporterne i Dove Bugt

Fanget i isen

Transporterne til Brede Bræ

Krydsningen af Jarnerfjorden

Opstigningen på Brede Bræ

Som et lyn fra en klar himmel

Huset på indlandsisen

DEL 2

1. januar – 19. oktober 1913

Turen over Grønlands indre forberedes

Den sidste tid på Borg

Fremstødet til indlandsisens rand

Over den hvide ørken
Kystlandets sorte fjelde
Skal vi krepere her som dyr?
Rejsen langs vestkysten og hjemkomsten
Ekspeditionsdeltagerne efter hjemkomsten
Ekspeditionens heste
Ordforklaringer
Om kilderne
Litteratur
Noter
Tak
Register

Forord

Johan Peter Koch er en af de store skikkelser i dansk-grønlandsk ekspeditionshistorie. Det ved vi på Arktisk Institut, og det er kendt blandt forskere og andre, der har beskæftiget sig med udforskningen af Arktis. J.P. Koch var en hovedperson på Danmark-Ekspeditionen (1906-08), og forinden havde han deltaget i Carlsbergfondets Ekspedition til Østgrønland (1900) og været leder af Generalstabens opmålingsekspeditioner til Island (1902-04). På trods af sin omfattende og fremragende indsats i udforskningen af Island og Grønland er J.P. Koch kun lidt kendt. I forbindelse med afsløringen i 1939 af en mindetavle for J.P. Koch skrev kollegaen fra Danmark-Ekspeditionen Aage Bertelsen blandt andet følgende:

Naar en ung dansk Videnskabsmand arbejder sig frem langs Vatnajöklen, saa hænder det, at han paa de ensomme Gaarde træffer Folk, der spørger »Kendte du Løjtnant Koch?« Det er nu over 30 Aar siden, J.P. Koch færdedes i Island, men han huskes, og de Fortællinger, man hører om ham, har en Kraft og Skønhed, som om de var taget ud af de islandske Sagaer.

Derfor har det været en særlig fornøjelse at følge tilblivelsen af en bog, hvor J.P. Koch er hovedpersonen. Jan Kongstad har flere gange besøgt Arktisk Institut, hvor de relevante arkivalier (Dokumentarkivet A 100, A 210, A 273, A 300, A 327, A 404 og A 486) blev stillet til rådighed og derefter af forfatteren med stor virtuositet flettet sammen med materiale fra andre arkiver. Der findes ikke et egentligt Johan Peter Koch-arkiv; men materialet efter ham er afleveret flere forskellige steder, herunder Geologisk Museum, Geografisk Museum og Nationalmuseet. Som sidste led i bogproduktionen har forfatteren gjort brug af Arktisk Instituts fotodatabase, hvor de originale fotografier fra ekspeditionen til Dronning Louises Land er indsat i teksten som præcise illustrationer til de enkelte beretninger.

Resultatet er nærværende bog, som for alvor gør Dronning Louises Land kendt og kroner Johan Peter Koch som kongen blandt danske arktiske forskere. God læselyst!

Bent Nielsen, direktør
Arktisk Institut, august 2015
arktiskinstitut.dk

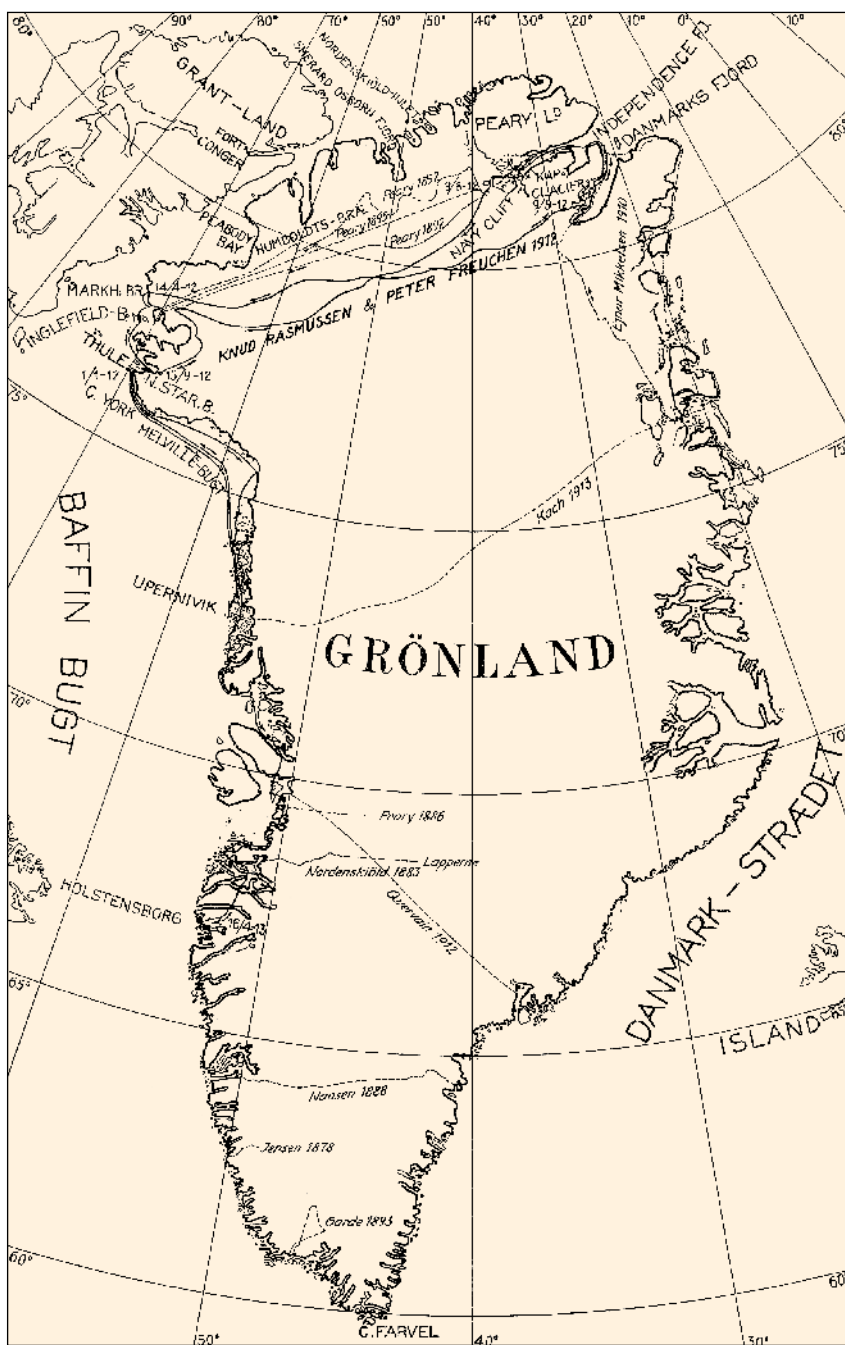
Om bogen

Perioden fra omkring 1880 til 1914 markerer kulminationen på, hvad man senere har kaldt ekspeditionernes gyldne tidsalder. Den falder nogenlunde sammen med den æra, vi i Vesteuropa kender som *la belle époque*, en tid præget af optimisme og fremskridtstro, hvor en lang række banebrydende opfindelser som bilen, filmen og rotationspressen så dagens lys. Der var en udbredt tiltro til, at mennesket med dets tekniske formlåen og viljestyrke var i stand til at kontrollere og herske over naturen – tydeligst symboliseret ved søsætningen af passagerlinereren *Titanic*, der så tragisk mødte sin skæbne natten til den 15. april 1912. Den katastrofe blev ved med at optage spalteplads endnu længe efter.

Periodens talrige helte høstede berømmelse på betydelige sportspræstationer og epokegørende videnskabelige ekspeditioner, udført med rå muskelkraft og viljestyrke. Men der hvilede et skær af russisk roulette over størsteparten af de videnskabelige ekspeditioner, eftersom de landskaber, man ønskede at betræde, naturligvis måtte være ukendte. Selv om man forsøgte at bygge på andres viden om natur- og vejrforhold, drog mange ekspeditioner – set med nutidens øjne – mangelfuldt forberedt og dårligt trænede af sted. Flere omkom da også eller forsvandt sporløst under udførelse af deres videnskabelige indsamlings- eller kortlægningsarbejder, som det skete for Mylius-Erichsen under Danmark-Ekspeditionen i 1906-08.

For mange år siden betragtede jeg et kort over Grønland med nogle stiplede linjer, der viste forskellige ekspeditioners rejseruter tværs over indlandsisen. På kortet stod de kendte navne: Nansen, Peary og Knud Rasmussen, men ud for den længste rute tværs over den store ø studsede jeg over navnet J.P. Koch. Hvem var han?

Da jeg begyndte at undersøge forholdene vedrørende Johan Peter Koch og detaljerne bag hans færd i 1912-13, øgedes min undren over, hvor lidt der i eftertiden er blevet skrevet om denne ekspedition – den første, der overvintrede i nærheden af indlandsisen, og den første i Grønland, der

Kort, der viser grønlandsekspeditionerne frem til 1913. J.P. Kochs rejse over indlandsisen var den hidtil længste.

udelukkende brugte heste som trækdyr frem for hunde, der ellers havde været den foretrukne 'motor'. Af en eller anden årsag var den nærmest endt i historiens store glemmebog, og kun nogle ganske få fagfolk havde kendskab til den. Jo mere jeg dykkede ned i historien, jo større blev lysten til at skrive om den.

I 1914 udgav Koch selv en bog om ekspeditionen, *Gennem den hvide ørken*. Men han fortæller langt fra hele historien; således har han udeladt forberedelsesfasen og de genvordigheder, der opstod i forbindelse med planlægningen – historier, der hidtil aldrig har været offentliggjort – og han omtaler heller ikke den prøveekspedition tværs over Island, som ekspeditionen gennemførte, umiddelbart før de sejlede videre til Østgrønland. Kochs bog er fortrinsvis baseret på hans egne dagbøger, mens jeg her har valgt at inddrage de øvrige ekspeditionsmedlemmers dagbøger på lige fod med Kochs foruden passager af Kochs dagbøger, som han selv har undladt at benytte.

Bag i bogen findes en beskrivelse af det væsentligste kildemateriale samt lister over litteratur, tidsskrifter og opslagsværker, der kan tjene som inspiration. Endvidere er her en fortegnelse over ekspeditionens heste, samt en ordliste, der forklarer nogle af de udtryk og vendinger, der set med nutidens øjne kan virke fremmede.

I de danske citater har jeg ændret store begyndelsesbogstaver til små i navneord og ændret gammeldags staveformer til nutidsdansk (eksempelvis skulde til skulle). Hvad stednavne angår, skrives mange i dag lidt anderledes end på Kochs tid, som for eksempel Angmagssalik, der nu skrives Ammassalik. Jeg har ikke været konsekvent overalt, men har anvendt den stavemåde, der forekom mest oplagt i de enkelte tilfælde. I de danske dagbøger veksles somme tider mellem nutid og datid i samme sætning. Det har jeg ligeledes af hensyn til den sproglige logik rettet til.

Ansvar for oversættelserne af de tyske og islandske citater er udelukkende mit. Jeg har selv stået for de tyske oversættelser, mens mine islandske kontakter har stået for lineære oversættelser af de islandske tekster. Min egen indsats i den forbindelse har alene været at gøre teksterne mere mundrette.

I dette andet oplag er der foretaget mindre redaktionelle ændringer, blandt andet er listen over ekspeditionens heste udvidet.

Odense, december 2015

Jan O. Kongstad

Indledning

Den 1. juni 1912, en tidlig gråvejrs morgen med temperaturer under det normale, står tre mænd, den ene højere end de to andre, på Københavns lille Nordbanegård.¹ De tre skikkelser er omgivet af en halv snes mennesker, hvoraf nogle til afsked har medbragt blomsterbuketter og konfekt. Hovedparten af de fremmødte er familie, venner og bekendte, men til stede er også officerer og enkelte pressefolk.

Det er svært at vide, hvilke tanker der kredsede i de tre mænds hoveder, mens de ventede. Spændingen ved rejsen og det ventende eventyr, der skulle give dem viden og ny indsigt, har sikkert overskygget frygten for mange af de farer, som de vidste uvilkårligt ville følge i deres spor som en blind passager.

Efter en halv times forsinkelse ankommer Kristianiatoget omsider sydende og hvæsende til perronen. De sidste afskeder og håndtryk udveksles, mens mændene stiger op i deres kupé. Banegårdens messingklokker ringer til afgang. Et lille ryk, og de brune passagervogne sætter sig langsomt i bevægelse. Lokomotivets mekaniske damprytme overdøjer næsten de vinkendes stemmer og sidste tilråb fra perronen om lykke på rejsen. Snart rasler vognstammen hen over sporene, og den bageste vogns slutsignal ses som små røde øjne under lokomotivets lange, koksgrå røg-fane. De passerer kort efter skøjteløberforeningens hvide Søvavillon ved Peblingsøen. Og inden længe buldrer lokomotivet videre nordpå mod Helsingør.²

Johan Peter Koch, Alfred Lothar Wegener og Andreas Lundager er på vej til Bergen, hvorfra de skal videre til Island. De har netop påbegyndt en lang færd som medlemmer af ekspeditionen med det officielle navn 'Den danske Ekspedition til Dronning Louises Land og tværs over Nordgrønlands Indlandsis', og det er ikke første gang, de drager mod det ukendte sammen. De har alle deltaget i Mylius-Erichsens legendariske Danmark- Ekspeditionen 1906-1908, hvor de levede tæt sammen på kun 25 m² i overvintringskvarteret 'Villaen' i den lille bugt, Mylius-Erichsen havde

Medlemmerne af Danmark-Expeditionen (undtagen Gundahl Knudsen, Jørgen Brønlund, Tobias Gabrielsen og Hendrik Olsen): J.P. Koch (yderst til venstre), B. Thostrup, Knud Christiansen, Bistrup, Høeg Hagen, Manniche, Johansen, Trolle, Mylius-Erichsen, Hansen, Ring, Hagerup, Bertelsen, Weinschenck, Koefoed, Freuchen, Wegener, Lundager, Lindhard, G. Thostrup, Jarner, Jensen, Poulsen og Friis. (Foto: Morten Johannes Knudstrup/Trolle-Legatet/Arktisk Institut. Originalen befinder sig på Det Kongelige Bibliotek).

døbt Danmarkshavn. De havde endda delt pladsen med den ene af ekspeditionens to kunstnere, maleren Aage Bertelsen, og var på trods af de trange pladsforhold kommet vældig godt ud af det med hinanden i de to år, deres ophold på Grønlands nordøstkyst varede.

42-årige Johan Peter Koch er spinkel af bygning med en garderhøjde på lidt over 175 centimeter. Han er kaptajn i hæren og tillige uddannet geodæt. Koch har medvirket i flere ekspeditioner og er således meget erfarende på det område. I 1900 deltog han i Georg Carl Amdrups Carlsberg-

Johan Peter Koch fotograferet af A. Lundager i 1907. (Foto: Trolle-Legatet/Arktisk Institut).

fondets-Ekspedition langs Grønlands østkyst, hvor han kortlagde kysten fra Kap Dalton mod nord forbi Scoresby Sund til Kong Oscar Fjord. Efter hjemkomsten fra Østgrønland fortsatte han sin tjeneste ved generalstaben, hvor han fra 1902 til 1904 gennemførte et omfattende opmålings- og kortlægningsarbejde i det vanskeligt tilgængelige terræn i det sydlige Island omkring Skeidarársandur og Vatnajökull.

Koch var Danmark-Ekspeditionens ledende kartograf. I foråret 1907 var han og Mylius-Erichsen draget mod nord med hver sit slædehold – Koch for at udføre og afslutte det omfattende arbejde med at kortlægge den sidste ukendte rest af Nordøstgrønlands punkterede kystlinje, Mylius-Erichsen for at undersøge Pearys påstand om, at Grønlands 'øverste top', Peary Land, var skilt fra resten af øen af det store sund, Peary-Kanalen.³ Mens det lykkedes Kochs slædehold at kortlægge den sidste del af kyststrækningen, blev Mylius-Erichsen og hans to rejsefæller, Niels Peter Høeg Hagen og slædekusken Jørgen Brønlund, forsinket i deres undersøgelser af et pludseligt vejromslag. Koch og hans hold slap fra det rædsomme vejr og blev således de sidste, der så Mylius-Erichsen i live. Trods svære forfrysninger var det lykkedes den stærkt afkræftede Jørgen Brønlund at kæmpe sig tilbage til forsyningsdepotet på Lambert Land, hvor Koch og fangeren Tobias Gabrielsen i marts 1908 fandt hans lig og dagbog med meddelelsen om, at Mylius-Erichsen og Høeg Hagen var omkommet.

Varden over Ludvig Mylius-Erichsen, Jørgen Brønlund og Niels Peter Høeg Hagen, der omkom under Danmark-Ekspeditionen i 1907. I baggrunden skibet Danmark. (Foto: Christian Bendix Thostrup/Trolle-Legatet/Arktisk Institut).

Koch er kendt som en af Danmark-Ekspeditionens mest respekterede skikkelser. Han er karakterfast og besidder en ukuelig viljestyrke, men til trods for sit myndige væsen er han et meget beskedent menneske, der helst er fri for særlig opmærksomhed. Han bagatelliserer ofte sine egne bedrifter og fremhæver andres. Det er nogle af de personlige egenskaber, han får brug for som ekspeditionsleder, og som har gjort ham i stand til at indhente den nødvendige økonomiske støtte fra virksomheder og handels- og industrimænd samt den moralske opbakning fra andre grønlandsfarere og forskere til den forestående færd.

32-årige Alfred Lothar Wegener er tysk statsborger og ekspeditionens meteorolog. Efter de to år på Danmark-Ekspeditionen taler han glimrende dansk. Han studerede i sin tid fysik og astronomi og blev senere tiltrukket af den endnu forholdsvis unge videnskab meteorologi – særligt udforskningen af atmosfærens højere luftlag har interesseret ham. På Danmark-Ekspeditionen gennemførte han regelmæssige opsendelser af brintballoner og kassedrager til målinger i atmosfæren fra Danmarks-havn. Herudover udførte han glaciologiske undersøgelser og bistod ofte

Alfred Lothar Wegener. (Foto: N.P. Sørensen/Trolle-Legatet/Arktisk Institut).

Andreas Lundager. (Foto: N.P. Sørensen/Trolle-Legatet/Arktisk Institut).

Koch ved dennes opmålinger og kartografiske opgaver. Wegener beundrede Kochs fysiske styrke og arbejdsomhed og betragtede ham som et forbillede. I september 1906 skrev han i sin dagbog: »Jeg håber, at jeg kan lære så meget selvstændighed her, at jeg på en tysk ekspedition kan spille den samme rolle som Koch.«⁴

Wegener har siden 1910 været optaget af kontinenternes form og drift, og i januar 1912 dristede han sig til at fremlægge sin kontinentaldriftsteori. Han holdt to foredrag og udgav to artikler i tyske videnskabelige tidsskrifter, som vakte betydelig international opsigt og resulterede i voldsomme reaktioner fra geologer verden over. Men på grund af ekspeditionsforberedelserne har han måttet afbryde arbejdet med videreudviklingen af den teori, der mange år ud i fremtiden skal komme til at danne selve grundlaget for den moderne geologiske videnskab.⁵

Wegener er middel af højde og spinkel af statur, og under de buede øjenbryn stråler et par klare blågrå øjne. Han bliver ofte beskrevet som et behageligt menneske med et roligt og eftertænksomt sind og er desuden begavet med en sjælden evne til at forene intuition med klar tænkning. Christian Bendix Thostrup – Danmark-Ekspeditionens tredje styrmand – betegnede ham ofte som ‘det stille vand’.⁶

Den sidste mand i den lille trup, 40-årige cand.phil. Andreas Lundager, er ekspeditionens botaniker. Han er usædvanligt høj, næsten to meter, og sammenholdt med hans ludende skikkelse og stærke dybe røst bevirker det, at han ofte tiltrækker sig andres opmærksomhed. En overgang læste han teologi, men slog senere ind på lærergerningen. Han fik arbejde som huslærer på Vestgrønland og opholdt sig her fra 1903 til 1905, og i de år voksede hans interesse for naturen stærkt. I Umanak traf han Mylius-Erichsen, der, efter at professor E.B. Warming havde sagt god for ham, antog ham som Danmark-Ekspeditionens botaniske medhjælper. På grund af sin manglende faglige indsigt måtte han dog tage til takke med at stå for indsamling og præparering af planter og overlade den efterfølgende udforskning af plantematerialet til fagfolk.

Lundager var et af de mest skattede medlemmer af Danmark-Ekspeditionen – navnlig hans humoristiske sans var højt værdsat af de andre, som kaldte ham 'onkel'. Selv om han kan være lidt kantet, bliver han almindeligvis betragtet som en original personlighed og god kammerat. Måske er det grunden til, at Koch har besluttet at tage ham med på denne ekspedition – intet tyder nemlig på, at Lundager har fået rettet op på sine faglige mangler.⁷

De tre mænd kan således ikke være bedre forberedte på den rejse, der venter dem, både hvad praktisk erfaring og mentalt overskud angår.

Ideen udvikles

Koch og Wegeners samarbejde blev som omtalt udviklet på Danmark-Ekspeditionen, og det var her, ideen om en ny ekspedition, hvis mål blandt andet var et indgående studium af Grønlands indlandsis, opstod.

I 1906 var Danmark-Ekspeditionens leder Mylius-Erichsen med en lille besætning roet ind i Mørkefjorden, hvorfra han længere inde på indlandsisen havde observeret nogle *nunatakker* – den grønlandske betegnelse for isfri bjerge eller landområder omsluttet af indlandsisen. Mylius-Erichsen kaldte det Nunaland – senere fik det navnet Dronning Louises Land.

Da mandskabet på Danmark-Ekspeditionen allerede i vinteren 1907 formodede, at Mylius-Erichsen var omkommet, nedsatte de et skibsråd bestående af fem mand, heriblandt Koch. Mylius-Erichsen havde i ekspeditionsplanen for vinteren 1907-1908 skitseret mulighederne for at foretage en slæderejse tværs over den midterste del af Grønlands indlandsis i nogenlunde lige linje fra Kejser Franz Josephs Fjord på øst-

Mørkefjorden 1908. (Foto: Hakon Høeg Jarner/Trolle-Legatet/Arktisk Institut).

kysten til Nugsuak på vestkysten, og på et af rådets møder blev det besluttet, at Koch, Wegener og førstestyrmanden Henning Bistrup skulle vurdere mulighederne for at gennemføre krydsningen.⁸ De tre mænd nåede til det resultat, at der næppe var nogen, der havde fysisk overskud til at påtage sig den store opgave – kræfterne blandt Danmark-Ekspeditionens medlemmer var udtømte. Det fornuftigste, mente de, ville være at bruge mandskabets sidste kræfter på at afslutte de igangværende videnskabelige projekter.⁹

I marts 1908 drog Wegener sammen med Aage Bertelsen af sted for at udforske Dronning Louises Land, dette isomsluttede bjergland med de fjerne blålige tinder og dybe, isfyldte slugter. To måneder senere drog også Koch af sted med et slædehold – blot langt nordligere¹⁰ – og skønnede, at der var tale om et område på størrelse med Sjælland. Både Koch og Wegener var, som Koch senere skrev, »... overraskede over den rigdom på liv, der fandtes på disse af isen omsluttede fjelde, der på forhånd syntes fordømt til det absolutte øde. Her stod vi ansigt til ansigt med en af geologiens gåder; her følte vi os hensat til den mystiske istid; her havde vi en tro kopi af de skandinaviske højfjelde, som de så ud i hin fjerne fortid, da deres højeste tinder begyndte at fri sig for isens tryk.

Den gang måtte vi lade gåderne uløste. Med sorg lod vi det ligge, der syntes os værdige til anspændelse af hele vores kraft; men i vores indre nærrede vi et stille håb om, at vi, der havde opdaget landet, at vi også måtte finde lejlighed til at fuldføre det værk, vi den gang næppe fik begyndt.«¹¹

I årene efter Danmark-Ekspeditionen var Koch og Wegener hver for sig travlt beskæftiget med mange andre opgaver. Men i april 1911 mødtes de i Marburg for at afslutte det glaciologisk-videnskabelige arbejde fra ekspeditionen. Deres undersøgelser af bundmoræner, isdannelser og gletsjere på Dronning Louises Land skulle danne grundlag for et større kapitel i en fælles afhandling,¹² og da resultaterne efterhånden var tilpas bearbejdede, var de overbeviste om, at en ny ekspedition til området var fuldt berettiget. Sideløbende med arbejdet på afhandlingen udarbejdede de derfor en ekspeditionsplan, der beskrev formålet og delmålene foruden en foreløbig plan for dens praktiske gennemførelse.¹³ Koch indledte med en kort skildring af den særegne natur, han og Wegener havde set på Dronning Louises Land i 1908:

Vi undrede os over, at sommeren tog fæste, og elvene sprang på dette istidsland en måned tidligere end ude ved kysten men vi forstod ikke hvorfor; vi hjembragte herlige billeder af isens forunderlige former og bundmorænenes mægtige lag; men vi manglede ro til at gruble over gletsjerens mekanik, og vore billeder blev kun et nyt led i den kæde af spørgsmålstejn, der udgør isens teori; vi traf et plante- og dyreliv, der i rigdom ikke syntes at stå tilbage for de frodigste fjeldegne ude ved kysten; men vi evnede ikke at fastslå dette organiske livs særlige karakter, end mindre vinde forståelse af de forhold, der betinger dets eksistens.¹⁴

Selv om de i 1908 kun havde haft meget kort tid til rådighed, var de forvisset om, at grundige og længerevarende undersøgelser af området ville resultere i ny viden inden for glaciologien. De ønskede blandt andet at undersøge de særlige forhold ved dannelsen af det, Koch kaldte hestekomoræner, nærmere. Koch var stødt på denne morænetype under sine kortopmålingsarbejder i Island allerede i 1904, havde senest observeret dem på Dronning Louises Land og vidste, at de forekom forskellige steder på Grønlands vestkyst. For at undersøge fænomenet nøjere måtte ekspeditionen opholde sig omtrent en måned i Island i sommeren 1912 og en måned ekstra i Sydvestgrønland i sensommeren 1913.

Et andet væsentligt fokus var de meteorologiske forhold, som Koch og Wegener mente »... vil vise sig at være af en sådan art, at de også for meteorologien som videnskab vil påkræve betydelig interesse«. ¹⁵

Endelig var det deres mål at skaffe kendskab til navnlig højdeforholdene endnu længere inde, i Grønlands indre. ¹⁶ Den norske polarfarer Fridtjof Nansen havde i 1888 krydset indlandsisen i den sydlige del, og Peary havde rejst over den yderste nordlige del af Grønland i 1892 og 1895. Nu rettede interessen sig mere og mere mod de centrale og ukendte egne, der, som Koch udtrykte det: »... navnlig i meteorologisk og glaciologisk henseende kan forventes at ville give bidrag til forståelsen af vigtige spørgsmål. Den vanskeligste strækning står endnu tilbage, den over 1000 km lange rute fra Dronning Louises Land til Upernavik ¹⁷, en rejse, hvis gennemførelse vel kan betragtes som en dåd, og hvis udbytte vel kan være betydelige ofre værd.« ¹⁸

Wegener og Koch skitserede ekspeditionens forskellige faser, fra landsætningen i Østgrønland over etableringen af vinterkvarteret på Dronning Louises Land nær indlandsisens randzone – ingen ekspedition havde tidligere overvintret så dybt inde i Grønlands øde – og turen over indlandsisen, til ankomsten ved anlægget Prøven på vestkysten, efterfulgt af en to måneder lang rejse ned langs vestkysten, der hovedsagelig havde til formål at undersøge grundlaget for en eventuel senere forskningsrejse med grundigere studier af gletsjerne på vestkysten. ¹⁹

Kochs og Wegeners roller var allerede fastlagt. Lundager skulle – i det mindste officielt – beskæftige sig med floraen og faunaen på Dronning Louises Land, og ekspeditionens fjerde deltager, der endnu ikke var udpeget, stod opført som islænding, hestemand, håndværker og assistent, 'hestemand', fordi Koch agtede at bruge heste frem for hunde på sin ekspedition. ²⁰ Om sommeren ville hunde umuligt kunne trække de ca. 20 tons gods, der skulle medbringes over de meget lange sne- og isfrie landstrækninger, og det ville gøre det yderst vanskeligt at nå frem og opføre vinterkvarteret i tide, før mørketiden for alvor satte ind. Desuden ville det kræve et meget stort antal hundespand og dermed flere grønlandske slædekuske, hvilket igen ville øge den nødvendige mængde proviant til dyr og mennesker. Selv om hans kendskab til egnene mellem Danmarkshavn og Dronning Louises Land begrænsede sig til en enkelt slædetur til den nordlige del af landet, så han ingen grund til at underspille sine erfaringer:

»Den utrolig nøjsomme islandske hest er i ganske særlig grad vel skikket til de i den arktiske historie enestående transporter, der her skal udfø-

Plan.

Ekspeditionen skal bestaa af 4 Medlemmer:
Kaptajn J. P. Koch, Chef, Kartograf, Glaciolog.

Tidligere Rejser: Fjeldgrønland 1900
Island 1902, 1903, 1904,
Fjeldgrønland 1906-08.

1 Meteorolog

1 Botaniker

1 Altruistigmand (Fjelder - af Hensyn til Tæring af Hestene)

Ekspeditionen skal afgaa fra Island omkring 1. Juli 1912 med lejet Skib til Fjeldgrønland. Der medføres 15 islandske Heste samt Materiel til en samlet Vægt af e. 40000 lb, derimod ikke Hunde. Omkring 1. August påbegynder Landvæltning ved Danmarks Havn (se vedlagte Specialkort over en Del af Nordostgrønland), og derefter påbegyndes Straks de above Transporter ind til Indlandsisen og over denne til Vinterkvarteret paa Dronning Louises Land.

Den uholig nøjsomme islandske Hest er i ganske særlig Grad vel skikket til de i den arktiske Historie undersøgte Transporter, der her skal udføres. Disse Transporter vil være forbundne med meget betydelige Vanskeligheder og er vel overhovedet kun gennemførlige ved Benyttelse af Pakheste. Mine flerrårige Erfaringer fra Rejser paa de islandske Jøkler og mit Kendskab til Egnene mellem Danmarks Havn og Dronning Louises Land ryder en vis Garanti for, at disse Vanskeligheder vil kunne overvindes.

En væsentlig Del af første Aars Transporter vil iøvrigt kunne udføres dels paa Motorbaad og dels paa Skide.

Fra Begyndelsen af November 1912, paa hvilket Tidspunkt Vintertemperaturen indtræder, medens samtidig Temperaturen kan forventes at falde til e. $\pm 40^{\circ}\text{C}$, gaar Ekspeditionen i Vinterkvarteret og beskæftiger sig fra nu af og indtil Slutningen af Fe-

Første side af Kochs håndskrevne plan for ekspeditionen. (Carlsbergfondets arkiv).

res,« skrev han i planen. »Disse transporter vil være forbundne med meget betydelige vanskeligheder og er vel overhovedet kun gennemførlige ved benyttelsen af pakheste. Mine flerrårige erfaringer fra rejser på de islandske jøkler og mit kendskab til egnene mellem Danmarks Havn og

Dronning Louises Land yder en vis garanti for, at disse vanskeligheder vil kunne overvindes.«²¹

Han indrømmede, at turen over indlandsisen ville kunne gennemføres hurtigere med hunde, men fremførte, at det var mindre væsentligt, eftersom de jævnligt ville holde længere stop for at gennemføre meteorologiske målinger og undersøgelser af isen undervejs.²²

Ifølge Kochs plan skulle ekspeditionen med i alt 15 heste²³ og alt gods afsejle med lejet skib fra Akureyri på Island omkring den 1. juli 1912 og være fremme ved Danmarkshavn en måned senere. Umiddelbart efter landsætningen ville de ufortøvet begynde de store og tunge transporter til indlandsisen og fortsætte videre til Dronning Louises Land for dér på et velegnet sted at opføre vinterkvarteret.

Dette korte resumé af rejseruten er stort set, hvad Koch selv havde nedskrevet. Reelt anede han ganske lidt om rejseforholdene længere inde i Dove Bugt. Kortene fra Danmark-Ekspeditionen, som han selv havde haft ansvaret for, var ufuldkomne, og større, hidtil ubetrådte områder i Grønlands indre fremstod med ufuldstændige og punkterede linjer. Hvordan transporterne skulle gennemføres, var også meget uklart.

Senere udviklede han dog en transportplan, der i sin enkelhed gik ud på følgende: Den ene del af godset skulle transporteres over land med hestene, mens den anden del skulle sejles ind i Dove Bugt til Hellefjord med motorbåd og en jernpram på slæb. Når alt gods var nået frem til et opsamlingssted dybt inde i Dove Bugt, skulle hestene transportere det sidste gods til Dronning Louises Land, hvor vinterkvarteret skulle etableres.

I den mørke vinterperiode fra november til slutningen af februar med temperaturer omkring minus 40° C ville ekspeditionen udelukkende beskæftige sig med videnskabelige arbejder i umiddelbar nærhed af vinterkvarteret. Marts og april måned var afsat til rejser på Dronning Louises Land og til udlægning af depoter på den første del af ruten over indlandsisen. Rejsen tværs over indlandsisen ville blive indledt omkring den 1. maj 1913. Med fire heste og fire slæder var den beregnet til 50 dage med en gennemsnitlig dagsmarch på 20 kilometer. Hestenes fourage var udmålt til, at to heste kunne følge dem hele vejen tværs over indlandsisen. Skulle det uheldige ske, at ingen af hestene overlevede vinteren, var der afsat tilstrækkelig proviant til de tre måneder, Koch vurderede, at en fodtur over indlandsisen ville vare.

Mylius-Erichsen havde været dygtig til at markedsføre Danmark-Ekspe-
ditionen som et projekt af stor national betydning, og Koch havde set den
enorme betydning, denne profilering havde haft for projektets realisering
– ikke mindst finansielt. Han forsøgte nu på samme måde at spille på de
nationale strenge i håb om at få nogle af samfundets pinger og virksom-
heder til at vise deres patriotiske sindelag og åbne for pengekassen.

Kort efter sin hjemkomst fra Marburg i april 1911²⁴ kontaktede han
nogle af dem, der havde ydet finansiell støtte til Mylius-Erichsen, og gen-
optog forbindelsen med de tidligere ekspeditions-kammerater, der havde
særlig teknisk indsigt eller besad anden ekspertise, som han ønskede at
bruge i forbindelse med de meget omfattende forberedelser og indkøb.

Koch havde travlt, for tiden var knap. Finansieringen skulle helst være
på plads inden udgangen af 1911, så arbejdet med de praktiske forberedel-
ser kunne påbegyndes snarest derefter. Kom ekspeditionen først af sted
i 1913, kunne Wegener blive tvunget til at trække sig. For at deltage var
han nødt til at indgive en ansøgning om orlov fra sit job som docent ved
universitetet i Marburg til det preussiske kultusministerium, og gentagne
udskydelser af afrejsetidspunktet kunne nemt skabe problemer med det
preussiske bureaukratis skrankeskove.

Den første, Koch henvendte sig til, var direktøren for Grønlandsk Mi-
nedrift A/S, ingeniør Marius Ib Nyeboe, der blandt andet var medlem
af komiteen for Thule-handelsstationen, som Knud Rasmussen og Peter
Freuchen havde etableret ved Kap York i 1910.²⁵ Nyeboe var meget imøde-
kommende og forsøgte gennem forbindelser i toppen af dansk erhvervs-
liv at rejse penge til ekspeditionens realisering. Han ydede endda person-
ligt ekspeditionen et lån på 500 kr. som tilskud til anskaffelse af det depot,
Lundager på en indledende rejse skulle placere nær ved nedstignings-
stedet i Laksefjorden på Grønlands vestkyst, ligesom han bekostede fri
transport af depotet med *M/S Motor*, som Knud Rasmussen i sin tid hav-
de erhvervet for at fragte ammunition og kolonialvarer op til handelssta-
tionen Thule. Allerede få måneder efter sin hjemkomst fra Tyskland kun-
ne Koch nu se Lundagers rejse – ekspeditionens første egentlige konkrete
opgave – realiseret.

En sommerdag i juli 1911 stævnedes 'botanikeren' ud af Københavns
havn på dækket af *Motor*. Koch havde skrevet en instruks, hvori han bad
ham sørge for, at depotet blev anbragt sikkert på et let genkendeligt sted
tæt ved isranden og nær ved et egnet nedstigningssted. Som pejlemærke
havde Koch valgt det 900 meter høje bjerg Pingut omkring 70 kilome-

ter nordøst for anlægget Prøven, som skulle være til at genkende langt inde fra indlandsisen.²⁶ Koch havde over for Lundager indskærpet, at han skulle indprente sig særlige karakteristika – moræner, ejendommelige isdannelse m.v. – i området ved Pingut og omkring nedstigningsstedet, så de nemmere kunne genkende stedet, når de ankom til vestkysten. Lundager skulle desuden lave flere skitser og toninger af området omkring depotet, nedstigningsstedet og langt inde på indlandsisen. Endvidere skulle han på et kort aftegne den rute, der skulle føre dem ned fra indlandsisen og videre ned til depotet, og forhøre sig om muligheden for at antræffe jægere ved Laksefjorden.²⁷

Lundager ankom til Prøven den 14. august, og allerede den efterfølgende dag blev han i konebåd roet dybt ind i Laksefjorden. Efter at have anbragt depotet vandrede Lundager ind på indlandsisen og lavede nogle skitser af bjergområdet med afkrydsning af nedstigningsstedet og depotets placering. Han aftalte tillige med Prøvens daværende bestyrer, Axel Vinterberg, at man derfra ville holde opsyn med ekspeditionen på Kangekhalvøen over for Prøven fra begyndelsen af juli 1913.

Fire uger senere lagde *Motor* til ved bolværket i Københavns havn med Lundager om bord og lasten fuld af skind og narhvaltænder fra Thule.²⁸

I mellemtiden fortsatte Koch sin jagt på pengemidler. Marius Nyeboe havde foreslået ham at henvende sig til viceadmiral Carl Frederik Wandel, præsident for Det Kongelige Geografiske Selskab og formand for Grønlands geografiske og geologiske Undersøgelser. Koch kendte ham som Mylius-Erichsens sagkyndige rådgiver fra planlægningsarbejdet med Danmark-Ekspeditionen. Wandel viste stor interesse for projektet og foreslog Koch at rette personlig henvendelse til landets stats- og forsvarsminister, Klaus Berntsen, da regeringen måske kunne tænkes at ville yde støtte, ligesom den forrige regering under I.C. Christensen havde støttet Danmark-Ekspeditionen.²⁹ Berntsen lovede også at skaffe Koch et særligt kongeligt protektorat, hvis det skulle lykkes ham at indsamle de fornødne midler. Finansiell støtte kunne han imidlertid ikke tilbyde på grund af landets ugunstige økonomiske situation.³⁰

Efter sit besøg i Statsministeriet opsøgte Koch grosserer Erik Semmy Henius, der havde haft en uvurderlig betydning for gennemførelsen af Danmark-Ekspeditionen som dens kasserer og komitémedlem, og hvis kontor fra start til slut havde fungeret som ekspeditionskontor og komi-

*Grosserer Erik Semmy Henius styrede ekspeditionens regnskaber, ligesom han tidligere havde gjort det for Danmark-Ekspeditionen. Hans kontor og medarbejdere i Palægade fungerede som ekspeditionens hovedkontor.
(Foto: Det Kongelige Bibliotek).*

*Nederst t.v.: Kommandør Gustav Frederik Holm var en erfaren ekspeditionsmand, der blandt andet havde be-
rejst Grønlands østkyst i 1883-1885 og
overvintret hos inuitterne i Angmags-
salik, hvor han i øvrigt i 1894 anlagde
en missions- og handelsstation.
(Foto: Det Kongelige Bibliotek).*

*Nederst t.h.: Valdemar Glückstadt,
grosserer, generalkonsul og mæcen,
havde som Henius siddet i komiteerne
for Danmark-Ekspeditionen.
(Foto: Det kongelige Bibliotek).*

teens naturlige mødested. Uden større forbehold lovede Henius at støtte ekspeditionen både økonomisk og med de praktiske forberedelser.³¹

Hos det københavnske borgerskab var der lagt en dæmper på interessen for grønlandske 'eventyr',³² dels efter den tragedie, der var overgået Danmark-Ekspeditionen, og den efterfølgende uvished om Mikkelsens skæbne, dels på grund af sagen om den amerikanske polarforsker Cook, der i 1908 var blevet fejret i København som den første mand på Nordpolen og senere blev afsløret som en svindler.³³ Også generalkonsul Valdemar Glückstadt, der sammen med Henius havde siddet i Danmark-Ekspeditionens komité,³⁴ afviste en henvendelse fra Koch med den begrundelse, at han foreløbig havde mistet appetitten på flere ekspeditioner.

Det blev stadig vanskeligere at komme i kontakt med pingerne fra det københavnske erhvervs- og selskabsliv. Mange virksomheder var blevet omdannet til aktieselskaber, og selv om ledelsen var villig til at agere mæcen for et foretagende, måtte den ofte først indhente accept fra generalforsamlingen. Det ene afslag efter det andet fulgte fra kapitalstærke og nationalsindede mænd som Aage Westenholz, morbror til Karen Blixen og medejer af The Karen Coffee Company Limited i Østafrika, og stifteren af ØK, etatsråd H.N. Andersen, der ellers havde støttet Danmark-Ekspeditionen økonomisk.

Ved udgangen af 1911 havde Koch kun skaffet forhåndstilsagn om rundt regnet 16.000 kr.³⁵ I Tyskland havde Wegener imidlertid også haft travlt og havde fra offentlige myndigheder og private donorer formået at få forhåndstilsagn om 10-15.000 Reichsmark, svarende til 13.500 kr., til dækning af sin egen deltagelse. Samtidig havde han imidlertid af privatøkonomiske årsager søgt Carnegiefonden og fået økonomisk støtte til en videnskabelig bearbejdning af et omfattende meteorologisk observationsmateriale. Gled Wegener ud af projektet, ville den sum, han havde skaffet, forsvinde med ham. Dette var omtrent så tæt på et dødsstød, ekspeditionen kunne komme.

På grund af den store usikkerhed omkring finansieringen besluttede Koch at opgive rejseplanerne for sommeren 1912 og orienterede Henius om sin beslutning, men Henius opfordrede ham til at sende en ansøgning til Danmarks største fond, Carlsbergfondet. Det havde Koch naturligvis også overvejet, men da han var blevet bekendt med, at »... fondet var ugunstigt stillet, dels på grund af de høje bygpriser (ølbryggeriet), og dels fordi en mængde personer og institutioner, som tidligere havde været støttede af staten, nu i 'spareperioden' faldt tilbage på Carlsbergfon-

Til

Carlsbergfondets Direktion.

Sået jeg tillader mig at anstøge Direktionen om
at støtte til gennemførelsen af en Rejse til det af Fjeldlandsisen
omsluttede Dronning Louises Land og derfra videre over Grøn-
land til Apeninik, skal jeg, som yderligere Motivering ud
over det i hoslagte Plan anførte, foresætte følgende:

Dronning Louises Land omfatter et Areal, der
kan anses til at være af Sjællands Størrelse. Det er, som
hoslagte Kort viser, fjeldklædt, omgivet af Fjeldlandsisen,
idet det er adskilt fra Kystlandet ved 2 mægtige Isstrøm-
me paa 40 à 50 kilometers Bredder. Landet er et Fjergland,
hvis højeste Toppe naar over 2000 M. over Havet, eller
over 1000 M. over den omgivende Is. Fjeldarten er Gnejs;
men Sedimenter forekommer som enkelte Bløkke i stor
Mængde og kan vel ogsaa forventes at forefindes fastslaaende.
Som Helhed er Landet fri for Sne og Is.

Dronning Louises Land har været besøgt 2 Gange
under Danmark-Expeditionen, af Berthelsen i Marts 1908 og
af Koch i Maj 1908, men begge Gange under Forhold, der kun
tillod et Ophold paa selv Landet i nogle faa Timer. Resultatet
af disse flygtige Besøg var imidlertid et overraskende
se. Der konstateredes Navnarter af Moskusskæer, Hare, Ræv,
Fæls, Ugle og Rype, og en tilfældig Indsamling paa en
egensidig Aarsid af en Fiske-Botaniker tilvejlbragte 16
forskellige Planterarter. Høist Udbytte gav dog de 2 Besøg i
glaciologisk Henseende (se Kapitel III i hoslagte endnu
ikke nåede Udgivelse af Koch og Wegener: Die glaciologi-
schen Beobachtungen der Danmark-Expedition).

Indledningen til Kochs ansøgning til Carlsbergfondet. (Carlsbergfondets arkiv).

det ...»³⁶, forventede han ikke nogen særlig støtte herfra. Henius mente imidlertid, at Koch – om ikke andet, så for sin egen skyld – skulle forsøge. Fik han som forventet afslag, ville han med større sindsro kunne skrinlægge ekspeditionen. Det råd fulgte Koch og indgav en ansøgning på 30.000 kr. Mundtligt oplyste han fondet, at deltog Wegener i ekspeditionen, ville beløbet kunne nedjusteres med den sum, Wegener kunne

skaffe i Tyskland. To dage senere modtog Koch et brev fra fondsmedlem, historieprofessor Kristian Erslev, som ønskede et uddybende møde. Han vurderede, at det ville blive vanskeligt at overtale flertallet i fondets direktion, men han syntes, det var en god sag, og ville gøre sit til, at ansøgningen kunne blive godkendt.³⁷

Allerede i juli 1911 havde Koch forelagt sine planer for sin chef, oberstløjtnant Edgar N.O. Castonier, i håb om at skabe velvilje og støtte til ekspeditionen i form af vederlagsfrie tjenester fra hærens forskellige værksteder og fra officerer, der privat ønskede at donere penge. Castonier havde fremlagt sagen for hærchefen, generalløjtnant Ebbe Gørtz, som allerede dagen efter sendte et meget imødekommende og opmuntrende brev til Koch med de bedste ønsker for, at det måtte lykkes ham at finde den fornødne finansielle støtte. Navnlig betonedede Gørtz, at han anså »... det som meget betydningsfuldt for hæren, om en af dens officerer kunne få lejlighed til som selvstændig leder af en ekspedition som den omhandlende at udføre en dåd, der kunne vinde genklang i det danske folks bevidsthed«. ³⁸ Det brev havde Koch vedlagt som bilag til sin fondsansøgning.

Til Kochs store overraskelse imødekom Carlsbergfondet hans ansøgning på hele den ansøgte sum af 30.000 kr. – hele 10.000 kr. mere, end fondet i sin tid havde ydet Mylius-Erichsen. Med den gode nyhed gik Koch straks til Wandel og bad ham blive formand for den ekspeditionskomité, der nu skulle dannes. Som komiteens øvrige medlemmer pegede Koch på Erik S. Henius og batterifabrikant V. Ludvigsen, der tidligere havde lovet at støtte ekspeditionen med et stort bidrag. Wandel accepterede og mente desuden, at generalkonsul Valdemar Glückstadt burde tilbydes en plads. Koch, der allerede havde haft et møde med Glückstadt, antog, at han stadig ikke var interesseret. Men Carlsbergfondets store økonomiske støtte og Wandels og Henius' kraftige påvirkning gjorde, at Glückstadt accepterede og indtrådte som menigt medlem. Ud over at indbetale et større bidrag tilbød han endvidere at introducere Koch for forskellige personer, der måske kunne tænkes at ville spytte i bøssen. Med Glückstadts hjælp lykkedes det da også inden for forholdsvis kort tid Koch at nå op på i alt 15 bidragydere. Ud over komiteens medlemmer, der tilsammen indskød over 9000 kr., indløb der fra Alex Foss og N.C. Monberg samt andre kendte industri- og erhvervsfolk og samfundsspidser i alt 30.500 kr. Desuden modtog ekspeditionen fra en række firmaer og privatpersoner gaver i form af udstyr og instrumenter, levnedsmidler, litteratur og meget andet.³⁹